

Budimir Lončar:

O TITU,

snimio u Zagrebu Dragoslav Simić, 16. april 2015.
/skinuto sa trake/

Govoriti o Titu za mene koji sam učestvovao u narodno-oslobodilačkoj borbi, koju je on pokrenuo, vodio i doveo do kraja, odnosno do pobjede, je jedno dosta emotivno pitanje. I ne samo emotivno, nego ono čini najvažniji dio mog života. Tita sam najprije doživljavao kao simbola, kao onoga koji je nadahnjivao tu našu narodno-oslobodilačku borbu., koji je bio ne samo kao simbol nego i kao direktiva., naravno posredna preko cijele narodno-oslobodilačke borbe. I stalno prisutan u godinama rata.

Tita smo svi doživljavali kao tvorca narodno-oslobodilačke borbe i države koja je nastala iz te narodno-oslobodilačke borbe. Najpre FNRJ pa zatim SFRJ. Svi događaji u kojima sam neposredno ili posredno učestvovao, Titova ideja, Titova misao je bila stalno prisutna. Međutim, negde pedesetih godina, a to znači posle nego što sam ušao u

diplomaciju, onda sam Tita doživljavao i kao neposrednog rukovodioca, neposrednog stvaraoca te vanjske politike u kojoj sam učestvovao kao diplomata. Tek 1961 godine dolazim u Titovu blizinu. Odnosno u neposredan kontakt sa njim. To je bilo u Njujorku 1960 godine, kada sam bio član delegacije na čijem je čelu bio Tito. To je bilo veoma dramatično vrijeme. To je vrijeme kada je došao Hruščov na čelo Sovjetskog saveza. Koji je započeo jednu novu eru, ali dosta kontraveznu. On je unio dinamiku u cijeli sovjetski poredak. De staljinizacija je bila glavno obeležje tog vremena. To je kao što vam je poznato vrijeme kad Jugoslovenski sukob sa Staljinom, odnosno Sovjetskim savezom dobija jedan epilog, jednu dionicu završetka najkritičnijeg, odnosno sa dolaskom Hruščova u Beograd, skupa sa Bulganjinom, kada oni priznaju svoje greške. Ali, očigledno nije stime što se normalizirala situacija između Hruščova, odnosno Sovjetskog Saveza i Jugoslavije, nisu stime bili razjašnjeni svi odnosi za budućnost. Mogli bi smo reći da je Hruščov, bilo je logično da sa destaljinizacijom uključi i korekcija odnosa prema Jugoslaviji to jest prema Titu. Tito je na taj način dobio veliko svijetsko priznanje, kao

čovjek koji je pobedio Staljinovu doktrinu. Ali i on je na neki način bio za Hruščova veoma zanimljiv partner. Njihovo partnerstvo je bilo vrlo zanimljivo. Mislim da je Tito u tim promjenama, u osudi Staljinovog perioda, vidio jedan novi početak u Sovjetskom Savezu koju je on podržavao. Hruščov je naravno na taj način želio pokazati sposobnost samo kritike i sposobnost korekcije. Na taj način Jugoslovenski otpor je dobio i svoj svjetski legitimitet. Međutim, sa time nisu svi odnosi bili razrešeni. Naime, kad čovjek malo bolje posmatra te odnose između Hruščova i Tita, onda vidite jedan stepen međusobnog afiniteta, značajni stepen saglasnosti. Jedan dobar stepen traženja jednog novog odnosa u svijetu na bazi koegzistencije. Ali, istovremeno nadmetanje, koje je hladni rat oformio, nije time bilo eliminisano. Niti je Hruščov smatrao da se može hladni rat zaustaviti. On je jedino htio da hladni rat bude kontrolisan. Da se u okviru njega poštuje koegzistencija različitih sistema. I da naravno se postupno razvija detant. Znači detant u okviru hladnog rata.

Titova je predodžba bila nešto drugačija. Tito je smatrao da da se mora svijet osloboditi hladnog

rata. Treba da dođe do preokreta u tim odnosima dubinski. Jer hladni rat je zapravo rezultat ipak hegemonističkih aspiracija sa obe strane. I kad je došlo do toga da je bio sastanak prekinut u Parizu između Ajzenhauera i Hruščova zbog **U2** kojeg je otkrio Sovjetski Savez kao špijunski let nad Sovjetskim Savezom, onda je bila ta obljetnica ujedinjenih nacija. To je bila prilika prvo da se još jedanput vratimo izvornim vrijednostima i završetku drugog svjetskog rata i pobjede nad fašizmom i posebno Ujedinjenih nacija, izrazu toga.

Na taj jubilarni petnaesti samit je Tito vodio delegaciju čiji sam i ja bio član. Tu sam zapravo u tako jednoj složenoj situaciji imao prilike da budem član ne samo delegacije nego da budem i učesnik tog cijelog rada. Tu sam vidio i osjetio na licu mjesta iz neposredne blizine tu Titovu svjetsku dimenziju pogleda na svijet tada i svijet u budućnosti.

Bio sam naravno Kočin saradnik. Po njegovim neposrednim direktivama sam radio. I tu je došlo kao što je poznato do jedne velike konfrontacije u okviru Ujedinjenih nacija. Tito je tu zauzeo

dostojanstvenu poziciju sa distancom na to zaoštavanje. I okrenuo se tada prethodnim dogovorima na Brionima 1956. godine, Nehruu, Naseru i trojici drugih, Enkrumahu, Sukarnu. /treće ime?/ I tako njih petorica su održali sastanak kako da se postave vizavi takvog zbivanja u Ujedinjenim nacijama, odnosno, praktički u odnosima između dvije super sile. I to je bio zapravo posle Briona drugi značajan korak u traženju jednog zajedničkog pogleda na svijet i traženju izlaza hladnom ratu. Tako da je ta normalizacija odnosa sa Rusima pedeset i šeste godine dobila sada pravi kontekst, jer su mnogi svaćali, a ja mislim dijelom i sam Hruščov, da pomirenje, odnosno priznanje grešaka približavanje Jugoslavije njihovoj stvarnosti, naravno stvarnosti koja koriguje staljinizam, ali u osnovi zadržava poziciju hladnoratovsku.

Tu sam osetio tu vizionarsku, tu invenciju Titovu jer je Tito imao i viziju i imao je sposobnost akcije odmah, što ne bi mogli reći za neke druge naprimer: Nehru je bio vizionar, čovjek koji gledao dalekosežno na svijet, na njegove promjene; ali što se tiče konkretnih akcija imao je manju invenciju i manju smionost. Sukarno koji je bio takođe učesnik

tog skupa, je imao invenciju i imao onako dosta spremnosti na akciju, ali nedovoljnu osmišljenost.

Tako da je Tito već zadominirao u tome. I imali smo onda prve razgovore i susrete između njih petorice i kao što vam je već poznato donesena je odluka da se ide sa rezolucijom Ujedinjenih naroda. To jest da se traži od generalne skupštine da ona podrži, da se sastanak između Ajzenhauera i Hruščova obnovi, da se on podvrgne pod jednu izvesnu, ne kontrolu, ali, da se stavi u kontekst odgovornosti za svjetski mir. Po logici naravno, da odnosi između dvije velike sile imaju šire svjetsko značenje, da imaju veliki utjecaj na opšte stanje u svijetu. Onda naravno ostali svijet ima pravo da se bavi i njihovim odnosima. Tu je logiku imala ta akcija. Znalo se da ona neće biti izglasana, radi toga što su obe strane bile protiv toga. I Sovjetska i Američka. Ali, se sa tim dokumentom su se ostvarile tri stvari.

Prvo: da odnosi između dvije sile imaju opšti i globalni značaj; da se ti odnosi tiču i svih ostalih i da svi ostali imaju pravo da adresiraju svoje poglede na te odnose između dvije super sile.

Drugo: htjelo se na taj način da se kaže da su Ujedinjene nacije mjesto gdje se moraju rješavati svi problemi mira. Svi problemi koji su relevantni za mir u svijetu, a to znači i odnosi između dvije super sile.

I treće: I znači da se preko tog skupa petorice označilo da se rađa jedna nova politička akcija., jedan pokret koji će kasnije za godinu dana dobiti svoje formalno ostvarenje na Beogradskom samitu šesdeset i prve godine.

Ja sam u svim tim stvarima učestvovao. Radio sam skupa sa ambasadorom Matesom na tom papiru. ODRŽAVALI SMO KONTAKTE SA DIPLOMACIJAMA SVIH OVIH PET ZEMALJA. Sa šefovima svih pet zemalja. To je bio jedan dosta smion, delikatan, i nada sve odgovoran posao. ***Tu sam zapravo osjetio jedan svoj vlastiti rast. Da opslužujem jedan povjesni događaj. Da sam dio jedne diplomacije koja ima svijetswku vrijednost, svijetske aspiracije.*** I tu moram reći da sam doživjeo Tita neposredno kao velikog državnika i velikog svjetskog mislioca.

Zatim sam ja nastavio kao načelnik analize i planiranja u Beogradu, da budem uz vođstvo Koče Popovića, uključen u sav rad na organizaciji daljne aktivnosti u pokretu nesvrstanosti. Tako da sam sa Kočom Popovićem bio u junu mjesecu 1961. godine, na pripremnom sastanku u Kairu, koji je trebao da zapravo proizvede pripreme za osnivanje pokreta, a to znači za dolazak na Beogradsku konferenciju. Koča Popović je bio šef delegacije. Ja sam bio delegat u komitetu za mjesto i vrijeme. I ja sam zapravo kandidirao Jugoslaviju.

Kad smo odlazili tamo, Koča mi je rekao, da bi Tito želeo da konferencija bude u Beogradu. Svjesni smo da to neće biti baš jednostavno jer znamo da pretenzije imaju i druge zemlje. Posebno pretenziju ima Kairo odnosno Naser. I to ćemo morati izvesti vrlo vješto. Moramo raspoznati zemlje koje nam tu mogu biti od pomoći, a da ne antagoniziramo, da posebno ne povredimo sujetu Nasera i uopće Kaira. Tada je ministar inostranih poslova Egipta bio Foozi /?/ Mahmud, koji je bio vrlo vješt diplomata i sa Kočom imao posebno razvijene odnose. Imali su jednu vrst intelektualnog i ljudskog

afiniteta. I ja sam tada, opet moram veći ,doživio jedan svoj vlastiti uspon jer sam kandidirajući Jugoslaviju, imao protiv predlog, da bude to na Kubi. A u komitet je došao ministar vanjskih poslova Roa. Koča je rekao: ti ćeš ići u taj,/?/ kveder će ići u drugi komitet, a ja ću u prvi gdje se formiraju kriteri za nesvrstanost. I rekao je: budi smion. Ali, vodi računa da nikoga ne povrediš.“ I onda smo malo napravili analizu i došli do zaključka da nam podrška naročito može biti velika Etiopija, odnosno Ketema tadašnji ministar vanjskih poslova. I kad sam ja kandidirao, i on je kadidirao Kubu. Kuba je nudila tada bolju logistiku. Kuba je imala tada više hotelskih kapaciteta nego Beograd tada. Onda je Ketema uzeo riječ i rekao je: hladni rat čiju mi tražimo alternativu je rođen i razvija se u Evropi. I Evropa je poprište nadmetanja između dvije super sile. Mi bi trebali da imamo to u vidu, i da upravo tamo na tom mjestu pod prozorima hladnog rata, odpjevamo svoju serenadu nesvrstanosti. I zato sam ja, da to bude u Beogradu.“

I tako sam ja uspio da dobijem da to bude u Beogradu, u septembru 1961. godine. I kad sam izlazio prvi me dočekao Jovan Šćekić koji je tada

bio predstavnik televizije Beograd i pita: štaje. Ja kažem: Jugoslavija. On me zagrlio i počeo vikat: Jugoslavija! Jugoslavija. I tu sam doživio neku svoju afirmaciju, prvo pred sobom, a i pred Kočom Popovićem, koji mi je dao priznanje.

Moram vam reći da sam i u tom slučaju doživio tu Titovu snagu – bezprijekorni autoritet u redovima koji odlučuju. Naročito je bilo poznato da car Haile Selasije jako Tita cjeni i voli. I zato mi je taj Ketema ostao u sjećanju.

Posle smo sarađivali i na drugim skupovima nesvrstanosti. I ako Tito tu nije bio, imao sam osjećaj da je on tu prisutan. Njega sam stalno vidio u tom času, kad sam to predlaga. Kad je uspjelo bio sam ponesen višestruko. Prvo što će to biti u Beogradu. Drugo, što se time ispunjena njegova želja. I Koča mi je čestitao. Rekao je to je sjajno ezvedeno. Sad smo obavili veliki dio posla za koji smo došli ovde.

Onda je došla *Beogradska konferencija*. Tu sam ja bio zadužen za političke pripreme. I za te političke pripreme sam imao ekipu od osam ljudi. Tada sam

bprvi put u situaciji da Titu referišem direktno uz prisustvo Koče Popovića, naravno. Tu samo opet osetio tu njegovu odgovornost za tako jednu veliku stvar. Tito je bio odlučan. Ali, se u tom mogla uvijek videti jedna promišljenost i jedna odgovornost da se na kraju krajeva stavi u funkciju za svoj prestiž za jedan projekat.

Evo to su ti značajniji događaji u kojima sam učestvovao.

Posle sam i ja imao naravno prilike češće biti sa Titom: kad sam išao za ambasadora u Indoneziju, pa kad sam išao za ambasadora za Njemačku, kad sam išao za ambasadora u Ameriku. Prije toga i za vrijeme mojih misija bilo je potrebe da direktno posetim Tita, da direktno šnjime mu referišem. Naravno najveći dio moje bliskosti i neposrednosti u radu šnjime je bila nesvrstanost. Naročito je bilo to značajno na drugoj konferenciji u Kajru, kada je došlo do proširenja pokreta. To je bilo 1964. godine. Pokret se tada udvostručio. Tada su se pojavila dva problema u pripremama. Ja sam prije toga vodio delegaciju u Kolombu koja je vršila pripreme za konferenciju u Kajru. Bio sam šef

delegacije. To je bila delegacija na ambadorskom nivou. Tada se pojavila Sukarnova ideja koja je na neki način izazvala previranje, jer je on inspirisan Mao Ce Tungom, i uopće bliskim odnosima sa Kinom, htio da pokret promjeni svoj karakter. Da dobije više klasni karakter, kako je on rekao. I bio je zato da promeni ime u (*Pokret novih snaga koje se rađaju*). Ja sam se suprostavio tome u Kolumbu. Međutim, u Kajru nas je dočekala ista ta ideja, ista ta namjera. I Koča Popović, ja sam bio šnjime na pripremama prije nego što je Tito došao, i onda smo takođe morali da se bavimo tim problemom. Jer je u završni dokumenat koji je trebao da se podnese samitu, na ministarstvom nivou, kao pripremni dio, podnio Subandrio ministar spoljnih poslova Indonezije, obnovio tu ideju koju je na tom prethodnom sastanku na Kolombu iznosila i zastupala njegova pomoćnica gospođa Supen. Koča se vrlo uspješno nosio stime i to je uspio da potisne. Međutim, pojavio se jedan drugi problem, a to je problem Čombea, koji je bio tada neokolonijalni eksponent i koji je htio doći na konferenciju. I Tito je bio protiv kao što je bio i Naser i Bembela. I onda je Tito dolazio u Aleksandriju. Došao je na željezničku stanicu i mi

smo njega izvestili da se te dvije stvari pojavljuju. On je odmah rekao: „ Neću ja Čombea“. Malo je postupio ovako nervozno i neuobičajeno, tako da je Koča začutao. Ja sam uz njega stajao onako sleđen. Bilo nam je neobično da odmah..!/. Ali dobro videćemo rekao je. I onda je došlo do takve situacije da je Tito direktno razgovarao sa Sukarnom. Ali, ostalo je pitanje Čombea. U komitetu je bila tema, Koča je hteo da se pridruži Titu u razgovoru sa Sukarnom. Meni je tražio da sedim u prvu klupu i ja sam tražio glasanje. I uspjeli smo naravno da cjelu tu stvar riješimo. I donesena je odluka da Čombe nemože da bude učesnik konferencije. Kad sam dolazio u hotel Tito je sjedio. Sjedeli su oni svi skupa. Nisu znali za ishod toga. Pričali su o svojim razgovorima sa Sukarnom.“ Kog boga radite vi tamo. Odkud vama pada na pamet da Čombea dovodite?“ A ja hoću da referišem i okrećem se Koči, a Koča me okreće prema Titu. I ja kažem: družę predsedniče neće Čombe doći. „Kako neće boga mu kad vidiš da su neki i prihvatili to. Vidite da Naser nije dovoljno odlučan da ne bi bilo spora?!“ itd. Ja kažem: družę predsedniče neće doći“.

„Nemoj mi govorit da neće. Nego mi reci šta je bilo?“ Ja mu objašnjavam šta je bilo i kako je ishod završen. „Pa tako mi reci.“

Dakle on je tu pokazao neki temperament. I to je kod njega uvijek bilo tako. Koča se osjetio malo povređen radi takvog Titovog nastupa i to dva puta. Jednom kad smo ga dočekali na željezničkoj stanici u Aleksandriji, a sad drugi put kad sam došao da referišem. Međutim, za vrijeme ručka Tito je bio svjestan da je malo bio prenegao, i onda je stalno na ručku davao veliku pažnju Koči. Pa kaže, Kočo ajde ne „koči“ i uzmi prvi. Imali smo ribu za ručak. Dakle, hoću da kažem da je on bio čovjek veoma temperamentan, ali je vrlo brzo znao sebe da koriguje. Vrlo brzo je znao da shvati da je to bio jedan iznagljen postupak pa je uvijek nastjao da to kompezira. Tako smo mi imali više slučajeva ranije. Imao je jak temperament. Naravno što je bio stariji to je manje dolazilo do izražaja.

Novinar: Tito je umro. Vi ste postali ministar inostranih poslova. Šta se događalo u komunikacijama između vas i vaših političkih

partnera u Jugoslaviji i ono što se kasnije desilo ~
raspad Jugoslavije.

Posle Titove smrti mi smo imali jednu situaciju
predsedništva koji su bili ratni rukovodioci koji su se
na neki način ponovo pojavili kao prve ločnosti
posle smenjivanja mlađe generacije sa „cestama“
/?!/ u Sloveniji, sa „*Hrvatsko proljeće*“ u Zagrebu,
liberali u Srbiji, Crvenkovski u Makedoniji. I to je bila
jedna faza koja je donosila reformski naboje. To je
bila generacija koja je stasala. Bili su ljudi između
40 i 50 godina, tada veomaiskusni a još uvijek
mladi. Međutim, njihova smena je ponovno vratila u
prve redove, starog Stambolića, Vladimira
Bakarića, Koliševskog, Mijatovića i tada se osjetila
jedna situacija ljudi koji imaju autoriteta ali koji
zapravo neznaju šta posle Tita. Tito posle Tita je
bila jedna besmislena parola. Ali, je odražavala to
njihovo stagnantno stanje u njihovim
razmišljanjima. Oni nisu znali kako sada tu
Jugoslaviju da oblikuju jer je bilo očito da je pri kraju
Titovog života, bilo nužno da dođe, posle ustava iz
1974. godine, da dođe do većih promjena u pravcu
demokratizacije, u pravcu tržišne orijentacije,
jednom riječju na linijama koje su postojale, ali koje

treba da se dalje razviju. To stagnantno stanje je izbacilo na površinu jedan broj opet mlađih ljudi koji su naslijedili ove, ali koji su bili isto bez dovoljno invencije i dovoljno, da tako kažem, smionosti. Šteta je što je Kardelj koji ipak bio tvorac svih reformi. do duše on je bio i najveći bremzer, da se uđe u jednu bržu demokratizaciju. Ali je bio ipak nosioc. Da je on ostao da živi možda bi se cijela stvar kretala nešto uspješnije. Tako da je Jugoslavija došla u jednu.../??/

Jedino na međunarodnom planu smo ostali vrlo aktivni. To je bila ta komponenta kontinuiteta. To je vanjska politika imala, da tako kažem i kontinuitet i imala jednu svoju vlastitu i autonomnost i samopouzdanje. Tako da je na tom pravcu Jugoslavija ostala dosta dinamična, ali nije mogla da utiče na unutrašnji tok stvari. I to je bilo već vrijeme koje je ukazivalo na raskorak između Jugoslovenske međunarodne pozicije, promena koje su svijetu već bile duboko se zahuktale i naravno stanja u rukovodstvu Jugoslavije. I to je zapravo bilo vrijeme stagnacije najveće, ali koja je sama po sebi gomilala eksploziju.

Novinar: Gde ste vi u celoj toj situaciji?

Ja sam bio svijestan da treba da se nastavi politika koju smo vodili. I bilo je očito da svjetski razvitak ide bržim tempom napred i da Jugoslavija zaostaje za svojim vlastitim opcijama. Tako da je bilo već vidljivo da se budi srpski nacionalizam kao najveće nacije koji je onda razgibao i podstakao i nacionalizme u drugim djelovima – kod drugih nacija i republika.

I ja sam pokušao naravno da držimo korak sa svjetskim kretanjima. Pa sam na tu temu održao i jedno izlaganje u Predsedništvu, da je unutrašnji razvitak Jugoslavije u raskoraku sa njenom međunarodnom pozicijom, sa njenim vrednostima koje je stekla. Drugo sam u skupštini Jugoslavije održao jedan ekspozice u kome sam takođe rekao da Jugoslavija mora da se ažurira na unutrašnjem planu, da mora da abrza svoje demokratske transformacije, da bude na domaćem planu sposobna za ono što je na međunarodnom planu pokretala i na --?-- se i dalje nalazi. Tako sam i inicirao kad je već bila stagnantna kriza . Jugoslavija je sve više išla u stagnaciju, a

ekonomski problemi su sami po sebi zaoštravani. To je bilo vrijeme kad je hladni rat završen i kad smo mi dobivali velika priznanja za doprinos koji smo dali tom detantu preko koga je došlo i do završetka hladnog rata. Naravno sve zahvaljujući događajima u Sovjetskom Savezu. I kad smo bili na konferenciji u Parizu 1990. godine onda smo dobili veliko priznanje od Gorbačova koji je rekao: evo ovo što se događa i danas to ste vi pokrenuli --?-u nizu ranijih faza još dok nije bilo ni vizija ni sposobnosti da se vidi završetak tog hladnog rata.

Ja sam tada uz razgovore sa nekim drugima došao do zaključka da mi moramo i pokret nesvrstanosti preobraziti vremenu koje je nastalo. Da moramo biti više pro demokratski. I tada su mi ljudi sa zapada, naročito moj stari prijatelj Šejson, bivši ministar spoljnih poslova Francuske koji je tada bio u evropskoj komisiji, da bi bilo dobro da Jugoslavija ponovno učini napor pa eventualno i da stane na čelo pokreta da bi on mogao da se uklopi u ove nove procese podhladnoratovnske. Isto tako je i Genšer nekoliko puta rekao da bi bilo dobro da se malo više angažujemo na tom pravcu. I iz Indije mi je dolazila jedna poruka. Da bi bilo dobro da mi

budemo aktivniji i da preuzmemo predsedništvo ponovno. Jer je tada bilo predsedavanje u Harareu u Africi. Što je bilo? Nisu bili dorasli da imaju osjećaj za ono što se događalo u svijetu, a posebno na evropskom prostoru.

I tako sam ja išao sa idejom da dobijemo konferenciju u Beogradu. Predsedništvo SFRJ je bilo protiv toga. Naročito je bio Mojsov protiv. Jedini čovjek koji mi je dao podršku je bio Vrhovec koji je smatrao da je to dobro. Ali da ja njega ne pominjem jer on ne želi da se izdvaja iz tog kruga. Tako da smo na Kipru imali sastanak i novoj devetoj konferenciji. I tada je na toj konferenciji domaćinstvo ponuđeno Jugoslaviji. Naravno tu se ministar inostranih poslova Indije založio. I tako smo mi dobili ponovno konferenciju.

To sad izgleda malo anahrono da Jugoslavija kad je već u krizi preuzima takvu jednu odgovornost. Ja sam mislio da upravo to može da osvijesti jugoslovensko rukovodstvo i da uozbilji preko te komponente predsedavanja da se ta jugoslovenska kriza razpliće miroljubivije, demokratskije i da bude sa tom konferencijom još jedan stepen

odgovornosti. Međutim nije to pomoglo. I kao što znate Deveta konferencija *nesvrstanih* je bila u Beogradu. Ona je uspjela da dade jedan novi pogled da se saobrazi pokret sa promjenama do kojih je došlo. Da u post hladnoratovskom periodu pokret vidi sebe ka jednog aktera.

Međutim što se tiče krize u Jugoslaviji, to nije pomoglo.